

25/11
חג, ג

not that he can claim - my father is as big as yours, it doesn't say this, it says שלא יאמר אדם.

There is implied in this philosophy of life.

Rabbi Greenberg: With all respect to you you making ... if you don't believe for a minute that's all one sided, true there is an abuse of claiming right, but does that mean the already corrections ... We don't believe that iether these are debators points and we shall not make debating points here. We are trying to astablish a more sensative ballance between rights and duties, and it's not your possition so there is no point scoring the points. And the other side here at this table no one is claming give me give and homosexual should be allowed everything, we're talking about how do we strick to reasoning the ballance within duties and rights.

(ח.ל. יפה: לי אין זכות, רק אם אתה תתן לי ואני מסרבת. לפי זה אתה חייב להתחשב בי שגם אני בן אדם. כמעט שווה לך. אני לא רוצה ביהדות הזאת. יש לי זכות לפי ערכי היהדות כמו לכבוד הרב. אתה לא חייב לי כלום.)
אני רק אומר שכל הזכויות שיש לי הן נובעות מתוך התורה. של כולנו.

(ח.ל. יפה: גם שלי, אני לא רוצה ללכת לכוון הרחוק הזה.)

א. רוזן צבי: הרב, יש לי הרגשה שהרב נותן לדברים מראית עין של קיצוניות, ללא צורך. יש לנו מספיק בעיות משלנו מכדי שאנחנו נוסיף עליהן דברים קיצוניים שלא לצורך. מכיון שאין מצב כזה לא יכול להיות בעולם נורמטיבי. ועכשיו אני מדבר כמשפטן. אוניברסליסט. לא יכול להיות מצב בעולם של חובות שאין בו זכויות קורלטיביות ילד שחייב לכבד את אביו, מגיע לו מזונות מדין צדקה יכול לפנות לבית דין ולקבל מזונות מדין צדקה מבית הדין ומגיע לו מזונות. לא

מכיון שמגיע לו במובן הזה שהוא יכול לבא ולהגיד אני זה מגיע לי, מכיון שהתורה נתנה לו אבל זה לא חשוב אבל יש זכות קורלטיבית. אותו הדבר אשה כלפי בעל בעל כלפי אשה. חייב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו וכרגע לא נתייחס לשאלה של זה, בודאי בחיוב אבל האשה יכולה לבא לבית דין ולהגיד לדיין שבעלה לא מקיים חיוב והוא יחייב את הבעל כלפי האשה הזאת. אין מצב של חובה בלבד. כל חובה היא זכות קורלטיבית את זה לימד אותנו מלומד גוי ועוד הרבה לפניו זה היה אבל הוא נתן את הביטוי לזה מה שנקרא טבלת הופל. אבל זה לא חשוב.

(נ.לס: היא יכולה לתבוע מבית דין שמכריחים את הבעל לקיים את חובתו) מה שאני רוצה להגיד עכשיו, זה למה ליצור מתיחות מיותרת, על ענינים סמנטיים כשיש לנו בעיות אמיתיות כבדות כל כך. זה הכל.

נ.לס: כולנו מסכימים בקולי קולות. היתי אומר שהעניין הזה של חובות, כנקודה עיקרית ולא זכויות הוא בעיקר ענין נושא פדגוגי מאוד חשוב. לא סתם לילדים קטנים לכולנו, שאנחנו צריכים להתייחס מתוך עצמנו בראש וראשון מה אנחנו חייבים כלפי אלוקים, כלפי אדם, כלפי הארץ אבל בתור משפט אין זה ענין זה יותר סמנטי בגרידא. אם כן כולנו מסכימים.

(הערה: אני רוצה להוסיף למה שאתה אומר זה בדיוק מתוך ראית הקהילה כדבר מרכזי במסורת היהודית ולא היחיד, אבל אין פירושו לכן שעם העמדת החובות במרכז בטלות הזכויות. ישנו הרצף של זכויות חובות, ועל הרצף זכויות חובות יש דגש מסויים ברור לעומת קודים תרבותיים אחרים על ענין החובות.) אם לא היו זכויות אין שלחן ערוך. כל משפט בנוי על ענין זה ודאי החקיקה.

(הערה: הפירוש הפדגוגי אני חושב שהוא חשוב מאוד)

נקודה פדגוגית מאוד חשובה.

נושאים של אגדה, תנ"ך או משהו כזה. אני רק מציע אום בדרך כלל היתי יוצא להזמין כל אחד ואחד להציע את ההצעה שלו ושלה, ואני חושב שאתחיל עם המארח שלנו, עם מר רוזן צבי שהוא ישא את דברו, ויגיד לנו מה שהוא חושב ואחר כך נתחיל מפרופ. גרינברג.

א. רוזן צבי:

אני חייב לפתוח בהערה מאוד אישית, אני איני בא מהעולם המתדיין, וכל הדברים שאני אומר אני רוצה לאמר אותם במלא הענווה ועם כל ההסוס שמתחייב מידיעה מאוד חלקית. אני אישית בלי שום קשר למכון מסיים פה שני ימי דיון, מועשר מבחינה תכנית בצורה שלא ציפיתי לה. אני חושב שנפתחו הרבה מאוד פתחים לפחות בעיני בתחום הידיעה הצרופה. מצד אחד זה כמובן מרומם את הנפש, מצד שני זה אצלי מגביר תסכול עמוק מאוד, ואני רוצה במשך הדברים להבהיר למה אני מתכוון. כשנפגשתי עם הרב יעקובוביץ' במשרדו לפני כעשרה חדשים כשרק עלה הרעיון לוועידה הזאת והזמנתי אותו, הרב יעקובוביץ' נתן לי מאמר שהוא כתב ב'ג'ויש כרוניכל, והוא בו בעצם מסביר הוא מתייחס שם לעויינו או המתחים בין דתיים וחילוניים, אני מאז השתמשתי בזה גם בגלי צה"ל צטטתי אותך, אני חושב הרעיון הוא פשוט מאוד, אנחנו מפחדים אחד מהשני. יש חרדה אמיתית של צד אחד מפני השני, חרדה כפי שכולנו יודעים מקורה באי ידיעה. כאשר אחד אינו יודע את השני כאשר אחד אינו מכיר את השני, זה המקור לחרדה והחרדה מוליכה לאן שהיא מוליכה בראש ובראשונה להיסגרות. מנקודת המבט של העולם שממני אני בא, אני בא מעולם לא דתי, מדגיש לא דתי אני לא יודע מה זה חילוני, אני לכן מעדיף להשתמש במושג לא דתי, העולם הלא דתי ואיני כולל את עצמי בכלל זה, רואה את העולם הדתי כמונוליטי, כאחיד, ככעוין, ואני חושב שכאן ישנה בעיה מאוד מרכזית, אני חושב בין היתר שראית העולם הדתי כמונוליטי וכעוין, בסך הכל מצטמצמת כאשר אנחנו רואים את הזרמים השונים. גם אצל הזרמים הלא אורתודוכסים היחס לזרמים האורתודוכסים לעניות דעתי במידה לא מבוטלת נובע מכך שהעולם ההוא נראה כמונוליטי. אני כשלעצמי ולא כאן המקום להרחיב, אני עוסק

בפדגוגיה לכן כשתארת את הענין הפדגוגי אני מאוד שמחתי, אני כשלעצמי חושב שאחת הבעיות היסודיות בחברה הישראלית בפרט אבל בעולם היהודי בכלל, זוהי אי ידיעה אמרציות עמוקה מאוד לגבי מקורות יהודיים בכלל, האמרציות הזאת היא אולי היסוד שמנציח את הסטראוטיפ. בחברה הישראלית מה שמצטרף לארצות הזאת זה כמובן היסוד הציוני של שלילת הגולה ואחד הולך עם השני ובכך לדעתי ישנה בעיה קשה מאוד, אבל כאן אני רוצה לחזור לאחת מנקודות המוצא שלנו לסמינר הזה, אנחנו ואני רוצה לאמר את הדברים בצורה הברורה כפי שאני תופס אותה ותפסתי אותה מלכתחילה, אנחנו החלטנו בפגישה השניה ללכת אל ההלכה, בפירוש אל ההלכה, ההלכה בסיס דיון.

פירושו של דבר מנקודת מבט של נדמה לי המארגנים, מתן לגיטימיה להלכה כמקור הכרחי או כמסגרת נורמטיבית. אבל בד בבד נדמה לי שהיתה מסותרת פה הנחה שמאותו רגע שניתנת לגיטימציה להלכה על ידי לאו דווקא על ידי אורתודוכסים, היתה ציפיה למתן לגיטימציה לפרשנות בהלכה ללא אורתודוכסים. מה שנדמה לי יצא בכינוס הזה, פרופ. אילון נתן את הטון ביום שני והדברים רק התחזקו ביומיים האחרונים. היה הקונפליקט, המחלוקת. אי ההסכמה. במובן זה הכינוס הזה השיג את כל מה שהוא ציפה בנקודת מבט שלי. אני חושב והטרגדיה של המציאות היא שבחדר סגור במלון מוריה בירושלים, התבררה עומקה וחשיבותה של המחלוקת, מימדיה והשלכותיו של הקונפליקט, אבל כלפי העולם החיצון העולם נתפס כמונוליטי כאחיד וכך הלאה.

הדוגמא שאתה הבאת ביום שני בערב של דעת תורה בתקיפות כל כך ברורה, הצבת אותה כפרמטר, אני חושב שלפחות בחדר הזה ההד היה בתור לגמרי. לעניות דעתי ראית ההכרה בקונפליקט היא גם נקודת המוצא לדיאלוג. בין הזרמים השונים. לכן כאן אני בחלקו משיב לך מר גרין, ההכרה בקונפליקט היא תחילתו של הדיאלוג. לדעתי אף אחד מהיושבים בין אם יש החושבים שהקונפליקט הוא בתוך או מבחוץ, זיקת הגומלין בין מתהלכה להלכה, אין צל של ספק שהקונפליקט נובע מהמפגש בין המסגרת הנורמטיבית והמציאות החברתית אחרת אין קונפליקט. זאת אומרת המציאות וזה שוב חוט שני שעובר

פה בין כל המתדיינים. ישנה מציאות חברתית מסוימת היום כפי שהיא היתה לאורך כל ההסטוריה. המפגש בין המציאות הזאת לבין המסגרת הנורמטיבית הוא מה שמעלה את התשובות וכולי בעניינים השונים.

בדיוק בנקודה הזאת ישנו התסכול הגדול מפני שכאן נכנסת השאלה של הפדגוגיה, איך אתם ופה אני מצטרף לגב. ח. יפה שאמרה את אותם הדברים מזוית אחרת. איפה התפקיד הפדגוגי. לא רק הרבנים בפוסקים, הרבנים כמנהיגים. וכפדגוגים. איפה התפקיד הפדגוגי. אני בא כאן ובזה אני לא רוצה להעמיס על תחושותיו של אף אחד אחר כאדם לא דתי ציוני במדינת ישראל, חש בריקנות וברדידות ובשדפון של הישראלי הלא דפוק. המנוכר למקורות האלו, ולויכוח הזה ולהויה כפי שהיא נחשפה כאן ואני עומד מתוסכל ערום ועריה, אל מול העדר הפדגוגיה הזאת ולעומת זאת ההסגרות והקשיחות. זאת אומרת לדיאלוג הזה, לעצם התקיימותו אני מקווה שלא רק שהוא ימשיך וינציח את עצמו ואנחנו נמשיך להיות חברים, אלא בשלב מסויים ואני רוצה להעלות את זה לדיון שלנו ישנה שאלה איך אנחנו מקרינים החוצה את הדברים שנאמרים כאן, את האמיתות כפי שהן נאמרות כאן אנחנו לא מסכימים, אנחנו נצא לא מסכימים מככאן אבל לפחות יצרנו כללי משחק לאי ההסכמה הזאת.

הדבר האחרון דברנו על זכויות ועל חובות. אני חייב לאמר בצורה נאיבית מאוד ומר אנרי ציין את זה לפני יומיים בערב בצורה מאוד נאיבית וזה מה שאמרתי לך לפני עשרה חדשים, אנחנו הגענו לעניין הזה של זכויות האדם, באמת מתוך כוון אחר לגמרי בהתלבטות על מגילת זכויות לחברה הישראלית והידיעה שציבור שמיעוט מסויים לא יקבל את זה. גם כאן נכנסת הפדגוגיה ואני רואה בפדגוגיה הזאת מטלה ראשונה מאוד. גם בשיחה שלנו הרב ג'ייקובס אצלך בבית אתה העלית את הנקודה הזאת של חובות. אני חושב שזאת משימה לאומית ממדרגה ראשונה. להבהיר את המשמעות של החובות במערכת הקהילתית היהודית. וכפי שדברים נאמרו אני לא רוצה לחזור עליהם.

אני רוצה לסכם אישית כפי שהמכון היה מחוייב לעניין הזה אני מאוד מקווה שהוא ימשיך ואנחנו נעשה הכל כדי שזה ימשיך, אני חושב שזה שנתיים מהיום זה יותר מידי זמן, אסור לנו לחככות שנתיים. אני חושב שהישיבה

הזאת וצדק הרב רקמן אתמול הוכיחה מה שלא הוכיח המפגש הקודם, שישנו איזה פתח ביכולת להמשיך, אני מציע שניקח על עצמנו מחוייבות להפגש בפחות משנתיים, אני חושב שהרעיון הזה ללמוד יחד, הוא רעיון נכון בין העניין הוא הלכתי ונושאים אחרים אני קטונתי מלהביע דיעה ואני לא רוצה להביע דיעה, אני חושב שחשוב שאנשים שהם בעלי דיעה יביעו אותה, אבל אני חושב גם שצריך בהחלט לשקול איך אנחנו לא ניסגר בתוך עצמנו, ואז נחטיא את אחת המטרות החשובות ביותר של כל התהליך הזה.

מ. גרינברג: אני מרגיש את עצמי קצת מהצד, לא היתי במפגש הקודם ולכן איני חושב שאני יכול להביע דיעה שניזונה מהחוויה השלימה של המפגשים האלו. אני מצטרף לרעיון של הלימוד יחד. כשהחומר העשיר שניתן לנו הוא יש בו כדי לפרנס דיון במניעים בדרכי שלום.

פרופ. ח. לדיסופה: אני רציתי לדון במודלים של פלורליזם בתוך היהדות. זה קצת נובע מהדברים שדברנו עליהם כאן. עד כמה כל אחד מאיתנו יכול ללכת לקראת תפיסה אחרת של היהדות, כי אני חושבת שזאת פשוט שאלה של עתידו של העם היהודי. אני מבינה שהרב גרינברג הבוקר בעצם שאל את השאלה עד כמה היהדות ההלכתית יכולה לצאת מעצמה ולהכיר שיש יהדות אחרת, עברו הימים שאפשר היה להגיד על התנועה הרפורמית נצרות, כראות, שבתאות וכולי, צריך מודל חדש של היחסים ומהצדדים האחרים עד כמה הזרמים החדשים יכולים לבא TO COMES TO TERMS עם העבר שאבד לנו, אני מוצאת שמאוד יפה מה שמר גרין אמר, אנחנו מחפשים את השברים. אשריכם שהכל שלם בידכם. לנו נשבר, אבל אנחנו רוצים לשון משותפת. האם אפשר לנסות לבנות מודלים.

מהו המכנה המשותף הנמוך ביותר מעבר לזה שכולנו יהודים שבו אנחנו יכולים להדבר, איפה המחיצות שאין על מה לדבר עוד ואיפה אפשר לבא זה לקראת זה. יכול להיות אני מסכימה עם משה תמיד כדאי למוד, זה מההסטוריה

שולטת כתובה דלעולם מבית תקדש, שאין חתונה שלא תהיה מחלוקת, אז הוא ענה חולקים על הגמרא.

א. רוזן צבי:

משום דרכי שלום. מבחינת הנושא אני חושב עם מר בן מנחם, זה גם מאחד הרבה מאוד דברים גם הנושא של ריבונות יהודית שהוא הנושא המרתק אותי ביותר בהקשר הזה כי הוא מעלה גם שאלות ביחס של נוכרי ולהבדיל לחלונני, בזכויות אדם ודת ומדינה וכל המערכת הזאת, וזה נושא עצום, זה נושא לכמה מפגשים, יתחיל בעצם מהענין הזה של יחס לפלורליזם וכולי.

היתי רוצה להעיר כמה הערות אחרות אולי מבניות מבחינה זו. פעם אנחנו יודעים שהיו דברים שאין לאמרם בפני עם הארץ, היום יש מצב לגמרי אחר, לצערנו הרב. והוא שיש דברים שאין לאמרם מפני תלמידי חכמים. כלומר שתלמידי חכמים מפחדים להגיד את הדברים בפני עמיתיהם בהקשרים שונים וזהו במידה מסויימת איזה טרגדיה גדולה מאוד שמביאה אותנו גם לענין של הרחבת המעגל. לא דבר מיקרי הוא שמבין היושבים כאן רבנים גדולים, תלמידי חכמים שיושבים כאן הם מחוץ לאץ. זה לא מיקרי. וזה לא מיקרי שהשפה שמדוברת כאן היא שפת תורה, הרבה מאוד רבנים שהם תלמידי חכמים ופוסקים בישראל לא היו מבינים אותה, ואם תרשו לי שוב לפרפראזה הבעיה של דור הפלגה שלנו היא בדור הפלגה היתה שפה אחת ודברים אחדים, אצלנו הרבה פעמים יש דבר אחד ושפות אחרות ושפות רבות.

אני חושב שאנחנו צריכים בכל כוחנו לצרף לדיון הזה פוסקים או תלמידי חכמים עד כמה שאפשר נוספים מהארץ. אולי זה גם ישפיע עליהם במידה כזו או אחרת. אולי השפה היהודית העשירה והמגוונת הזאת אולי המוסיקה הזאת תלמד אותם שיש גם תווים אחרים או שהם שכחו אותם או שהם לא ידעו אותם. וכו'. אם להמשיך את המשל המוסיקאלי וזאת נקודה מכיון שבסופו של דבר אנחנו צריכים להזהר שהמעגל שלנו לא יהיה מעגל סגור, בהקשר הזה ולכן היה מי שאמר שצריך לתת לדברים האלו ביטוי ופרסום אני מסכים. אני חושב שהיו דברים יוצאים מהכלל מבחינת רמתם ומבחינת עניינם והמעיינות האלו

צריכים לפוץ החוצה. צריך לתת לדברים האלו ביטוי וזה חשוב והדברים האלו יש להם ערך כשלעצמם.

הערה אחרונה אני רוצה לאמר, פרופ. גורדיס אמר דבר מבחינת שעת הדחק שהוא סבור הוא חשב שבסופו של דבר מה שיקרה מהדיון שלנו לגבי שעת הדחק, הוא שאנחנו נמתח את הגשרים בין שעת הדחק ההיא לשעת הדחק של היום. אני מודה ומתוודה כאשר דברנו בועדת ההגוי בנושא הזה, אנחנו חשבנו שאחת הנקודות המרכזיות בסופו של דבר או בתור פרו תהליך מסויים, תהיה העניין הזה שאנחנו יכול להיות שזאת היתה יומרנות רבה מדי מצידנו, ויכול להיות שהתהליך הוא תהליך הרבה יותר הדרגתי ואולי טוב לו שהוא תהליך יותר הדרגתי ממה שחשבנו בכוון זה יכול להיות שגם הנושא של פלורליזם הוא חלק מהתהליך הזה, והכנוס צריך להיות הרבה יותר מוקדם ופער הזמן צריך להיות הרבה יותר מוקדם מאשר שנתיים כפי שהיה.

נ. לם: אני ברשותכם, קראתי, כולם נזכרים בסגירה אחת רק

לעבור מהר על התמצית של כל ההצעות שהוצעו כאן:

הוצע שבעיקר נתרכז בלימוד אבל גם מנקודה הסטורית ולא מנקודה דוגמטית או משפטית. גם זה יהיה בתוך החומר שכבר הוכן. שהנושא הוצע נושא דין תורה ודין מלכות והמתח ביניהם.

הוצעו מודלים של פלורליזם ביהדות דו קיום.

הוצע הרעיון שלמשל צלם אלוקים שארבעה חמישה אנשים כל אחד יגיד שהעור על החומר מנקודת הראות שלו הדיסציפלינה שלו. והתרחבות של המשתתפים בעיקר שמאלה. זאת אומרת יותר חילוניים מישראל, רפורמים, בניגוד למה שנאמר אחר כך. אחד רצה בהשתתפות משפטנים גם להבא והנושא יהיה דמוקרטיה, ובעיקר איך ההשלכות ליחסי ישראל לתפוצות, ארבעה לא דברו. אחד אמר להכין הגיבורים הרוחניים תרבותיים שהשפיעו עלינו, ודרש שנצא לרשות הרבים על קיומנו ודיוננו, גם אחר כך מישהוא אמר שנצא לרשות הרבים ושנבדוק את לימוד המוסר בגיל מסויים בבתי הספר כאן ולדון בזה, גם כן אחר כך.

היתה הצעה להרחיב את התחום של המשתתפים וגם את המקורות הנושא שהוצע ענין של מדיניות, בכל זאת דבר מעניין מאוד.
גם דרש שנצא לרשות הרבים, הנושא שיוצע אחר כך הבסיס התאולוגי לסובלנות דתית על פי הגישות השונות, הנושא של יחסי בן אדם לחברו בהלכה, הנושא של תופעת המחלוקת ביהדות בהלכה בהסטוריה, בפילוסופיה, תולדות החברה, וזה גם כן אושר על ידי הנואם אחר כך. מחלוקת ועכשיו הדרישה שנרחיב את תחום המשתתפים ימינה, נכניס את הפוסקים ישראלים וגם שנצא לרשות הרבים בפרסום ולא להצניע לכת. זה בקיצור נמרץ מה שנאמר כאן.

פרופ. וורצבורג:

חשבתי אם כדאי לדבר על מתח בין הלאומיות

ומדיניות ובין המוסר. לפעמים נדמה לי שבימינו אלו למשל אני זה קורה הרבה פעמים בגולה, שאנחנו רואים כל אינטרס במדינת ישראל, זה אין שום שאלה אין שום בעיה, אין חס ושלום לחשוש על מה שמדינת ישראל פוסקת. אני חושב שזה באמת נושא מאוד חשוב בשבילנו בפרט במיוחד בארצות הגולה בתפוצות איך להתיחס למדיניות של מדינת ישראל, (הערה: מדיניות הלכתית או מדיניות פוליטית?)

מדיניות פוליטית גם כן ואזרחית. למשל כל השאלות אצלנו כמעט כל מי שמוציא דיבר או מי שמבקר באיזה אופן שהוא מדיניות של מדינת ישראל הוא תיכף ומייד נעשה לפושע ושונא ישראל. אני מציע שכדאי אפשר שנעניין בדבר כזה איך יכולים לנהל מדיניות באופן מוסרי.

נ. לם:

סיכמנו, עכשיו זה תלוי בוועדה של מר א. רוזן צבי;
שימנה אנחנו מקווים שנשמע

(א. רוזן צבי: הועדה כבר קיימת)

הועדה קיימת ועכשיו יש לכם עבודה, יש מה לעשות.

א. רוזן צבי:

אני במילים אחרונות בהחלט רוצה להודות לכל אלו שטרחו ובאו, אני משוכנע שאני עושה את זה בשם

הקבוצה ששקדה וטרחה והכינה. מה שאנחנו מתכוונים לעשות אלו שני דברים
אני מניח. קודם כל אני בהחלט מקבל את הדברים שאתה אמרת אנחנו כבר
שוחחנו בזה. הווה אומר החומר שלוקט ונאסף חייב עוד עריכה ועוד עבודה
ואנחנו ניקח על עצמנו לעשות את זה ואנחנו נחפש מו"ל ואני חושב שהדברים
ראויים לראות אור, בד בבד כפי שציין אריאל אנחנו את החומר שהוקלט
ביומיים האחרונים, דברי התוכן לאו דווקא דברי האסטרטגיה, נאמרו דברים
מאוד חשובים, גם הדברים האלו יערכו ואנחנו נוצא אותם במסגרת נפרדת אני
מניח נשוחח על זה. זה דבר אחד.

הדבר השני אנחנו בהקדם האפשרי, אנחנו הווה אומר ועדת ההגוי אני
מניח שאנחנו נתכנס ונפיק לקחים כאשר מה שנראה לי על פניו שהמחשבה שאסור
לחכות שנתיים היא מחשבה מאוד נכונה, אני כשלעצמי מאוד מקווה שתהיה לנו
המחוייבות של האנשים שהשתתפו להמשיך ולהשתתף בתהליך הזה. שוב תודה
רבה, ונתראה במפגש הבא.

* * *